

Pavla Melková

Mám pocit, že dosti významným předpokladem dosažení cíle je trochu paradoxně také umění odmítat. Neskákat po všem – nemusíte být všude a u všeho, dělat všechno a pracovat pro každého.

Pavla Melková, narozená v roce 1964, vystudovala architekturu na pražském ČVUT. Dnes je především společníkem v architektonickém ateliéru MCA, který má za sebou mj. vysoce oceňovanou revitalizaci lokality Bastion na pražském Karlově, rekonstrukci funkcionalistického Husova sboru či úpravu vstupu do památníku heydrichiády v kostele sv. Cyrila a Metoděje. Vedle architektské praxe se P. Melková intenzivně věnuje také teoretické, přednáškové a publikační činnosti a rovněž organizační práci – přednáší na Fakultě architektury ČVUT a na UMPRUM, je autorkou několika odborných publikací a také zakládajícím členem občanského sdružení Šumná města. Od roku 2012 působí Pavla Melková také na Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, kde vede kancelář pro tvorbu veřejného prostoru.

Paní architektko, cestou za vámi mne napadlo, že vaše profese je jedna z mála, která se objevuje i v oficiálním či zdvořilostním oslovení. Vystudovanému strojaři nebo jadernému fyzikovi říkáme prostě pane inženýre, koneckonců i tak váženou profesi, jakou je lékař, můžeme v oslovení zaměnit za doktora práv nebo přírodních věd. Můžeme z toho vyvodit, že architektura má v naší společnosti výjimečnou pozici?

Napadá mne ještě „pane učiteli“ nebo „pane profesore“. Snad je to proto, že pedagog, lékař či architekt zásadnějším způsobem zasahují do života lidí i společnosti, je to bližší, osobnější vztah. Architekti samotní ostatně mají někdy trochu osvětové, tedy učitelské sklony. Věřím, že jejich profesním úkolem je také kultivování společnosti.

Pojďme se pokusit zmapovat prostor a podmínky, kde se jako profesionál pohybujete. Vy sama máte tu profesní činnost značně diverzifikovanou. Jako architekt pracujete ve svém ateliéru, často publikujete, tedy zabýváte se svým povoláním i teoreticky, také vyučujete a teď jste se vlastně vrhla i na politiku – mám na mysli vaše angažmá v pražském Institutu plánování a rozvoje. Pro definování kvalit vztahů mezi architekty a společnostmi tak máte určité předpoklady lepší než řada jiných. Jak tedy česká společnost na prahu XXI. století architekturu vnímá?

Vezmu to trochu zeširoka a pokusím se definovat, co vlastně architektura je. Hodně o tom poslední dobou přemýšlím. Já osobně své profesní pole vnímám velmi široce. Podle mne to není jen samotné stavění, nejde jen o to, postavit barák nebo město. Podle mne architektura může být jakékoli ovlivňování fyzického vystavěného prostoru kolem nás, a to i nefyzickými prostředky.

Nekryje se tato vaše definice s „výstavbou“?

Ne. Dám vám příklad. Před lety jsme pracovali na rekonstrukci budovy Husova sboru na Vinohradech od architekta Pavla Janáka. Samozřejmě se jednalo hlavně o stavění, ale nejen o to. My jsme například hodně energie věnovali tomu, aby se do jeho věže vrátily zvony. Byl to dlouhý proces, ale povedlo se – a podle mne tato skutečnost ohromným způsobem ovlivnila celou okolní lokalitu. Já myslím, že i toto je naše práce, byť to na první pohled s architekturou nesouvisí. Je to příklad takového nefyzického počínu. Další příklad činnosti architekta nad rámec stavění je nutnost nebo možnost ovlivnit podmínky vzniku samotné architektury. Musíte si prostě ke kvalitní práci vytvořit podmínky – včetně společenských, politických a ekonomických. Když to dělat nebudeme, tak možná ani nedostaneme příležitost vůbec kvalitní architekturu vytvořit. Je to samozřejmě otázka, která se v naší profesi dost diskutuje, kam až je správné v tomto snažení dojít, ale mám pocit, že v současné době hodně daleko. Navrhnout pěkný dům nebo náměstí nakonec není takový problém, jako vytvořit si pro to podmínky. Řekla bych, že dnes architekt musí zásadní část své činnosti a energie nasměřovat na vytvoření předpokladů pro samotnou architektskou práci.

Je to takhle všude, myslím tím různé země?

Řekla bych, že ano. Je tady ale jeden poměrně zásadní rozdíl. Těžko mohu hovořit o celém světě, ale nedávno jsem například nějakou dobu pobývala v New Yorku. Je to tam jiné než u nás zejména v nastavení lidí, společnosti: všichni chtějí něco nějak posunout, něco nového vytvořit, něco pozitivního přinést. A o tom je také právě architektura. Já mám dojem, že v Česku je to naopak. Lidé strašně moc energie věnují negaci něčeho, hlavně jde o to, věc zpochybnit, rozvrtat, překazit, dokázat, že něco je špatné a že se to nemá stát. V lepším případě, že to

špatně bylo a my to teď budeme dělat lépe. Ona s tím úzce souvisí také politická nestabilita. Politici často vůbec necítí odpovědnost za to, co bude za deset, dvacet či třicet let, uvažují jen v rámci doby svého mandátu a často ani to ne. Jenže stavba města či tvorba veřejného prostoru, to je běh na hodně dlouhou trať.

Není to také v tom, že politici a architekti těžko hledají společný jazyk? Jeden architekt mi před časem řekl, že architektura a společnost si moc nerozumějí.

To má dvě roviny. Ta první je interpretační. Architektura je složitá disciplína a nelze o ní mluvit jednoduchým jazykem. Jednou jsem měla představit v médiích nějaký projekt a redaktor mne hned na začátku varoval, abych nepoužívala dlouhá souvětí a složitá či odborná slova. Tehdy jsem po krátkém přemýšlení odpověděla, že prostě neumím architekturu popsat pomocí výrazů rohlík a párek. A neumím to dodnes.

Měl jsem – nebo spíše ten citovaný architekt – na mysli spíše vnímání produkce našich architektů jejich konečnými uživateli, tedy obvykle veřejností v tom nejširším slova smyslu. Často to vypadá tak, že architekti cosi dělají, produkují, ale jejich zákazníci to s nelibostí odmítají, nevnímají to pozitivně, v nejhorším případě se v tom necítí, ať už je to stavba či veřejný prostor, dobře.

To je ta druhá rovina. Když například navrhujete veřejný prostor, musíte vždy hledat společné jmenovatele, nějakou sdílenou vizi společnosti, což je ovšem dnes značně obtížný úkol. Moderní společnost je hodně fragmentovaná až atomizovaná a silně individualizovaná a nějaká společně sdílená idea vlastně neexistuje. Takže když vyhovíte jednomu, druhého zákonitě zklamete nebo přinejmenším jakoby přehlédnete. Navíc se mi někdy zdá, že konkrétně česká společnost už vlastně nic

nikam posunovat nechce. Nemyslím kvantitativně, tam bych to chápala, ale zejména v ideové rovině, nemá žádnou vizi, je spokojená s tím, co tu zůstalo po předchozích generacích, a vlastní ambice něco k tomu přidat nemá. Takový náhled na svět může architektura těžko měnit, ale je to v rozporu s jejím posláním, kterým je neustále povyšovat kvalitu skutečnosti o přínos současníků.

Tak pořádají se různé veřejné diskuse, jsou tu média, která by ty názory měla nějakým způsobem reflektovat...

V tom je trochu problém. Mám pocit, že u nás, na rozdíl od některých jiných zemí, do veřejných diskusí zatím častěji vstupují nikoli ti, kteří chtějí něco vytvořit, ale především lidé, kteří potřebují nějak ventilovat své frustrace a negativní postoj k tomu, co se děje. Zdá se mi, že u nás lidé tvořiví a aktivní v tom pravém smyslu toho slova zůstávají jaksi doma. Dělat proto nějaké závěry na základě zdejších veřejných diskusí mi vlastně nepřijde tolik objektivní, ačkoliv na první pohled by to tak mělo být vnímáno. Zároveň jsou tyto diskuse bohužel zneužívány také k různým druhům manipulace. I když na druhou stranu, v poslední době se nám teď na Institutu podařilo zorganizovat i několik plodných tvořivých veřejných setkání nad rekonstrukcemi pražských ulic, ze kterých mám radost. Tak snad se něco začíná měnit. Skutečně pravdivou zpětnou vazbou pro mne jako architekta je ale stále spíše soukromý, intimní rozhovor. Ale abych všechno nesvalovala na druhou stranu. Je zřejmé, že architekti jako celek názorům veřejnosti často nevěří, obecně je považují za nepoučené a příliš laické. A na druhé straně zase veřejnost nedůvěřuje architektům, velmi často jim mylně podsouvá různé postranní záměry a pohnutky. Neumí si představit, že někteří svou práci dělají s nejlepším vědomím a svědomím a že chtějí vytvořit něco dobrého, krásného právě pro ně, pro lidi, pro společnost. A v at-

mosféře nedůvěry je těžké pracovat. Ideální klient pro zodpovědného architekta je ten, který přijde a řekne – já vám plně důvěřuji. A architekt pak naopak důvěřuje jemu. Pak se ani jedna strana nezklame.

Nicméně, paní architektko, když to všechno pěkně sečteme: máme tady dosti svízelnou a trnitou snahu hledat společného jmenovatele ve společnosti vysoce atomizované, která navíc s oblibou věci spíše boří, než staví, a která možná ani už nic nechce a nemá zejména v oblasti architektury – jejímž protagonistům navíc příliš nevěří – žádné ambice. K tomu přidám vaši tezi o práci architekta, která je z velké části tvořena vytvářením podmínek pro práci samotnou, na niž pak zbývá menší část energie. Mohl bych asi ještě pokračovat, ale když to podtrhneme už teď, tak mi to připadá jako poměrně tristní popis aktuální situace vašeho oboru či profese!

Já nevím, jestli je tak tristní. Vy nebo my jsme prostě jen popsali jisté vlastnosti té situace, jak říkáte, a já si jistě umím představit, že leccos by mělo a mohlo být jinak. Ale zároveň si myslím, že takhle nějak to svým způsobem bylo vždycky. Ve všech etapách dějin architekt pokaždé musel překonávat mnoho překážek a úkolů, které s jeho vlastní prací souvisely jen slabě nebo nepřímo. Takže s tím vaším sčítáním a následným závěrem, že dnes je na tom architektura hůř než jindy či jinde, nebo že její snažení je marné, se nějak nemožu ztotožnit, osobně nemám takový pocit. Cesta k výsledku – v našem oboru je to kvalitní životní prostředí či prostor – byla v architektuře ve všech dobách hodně složitá. Já se pochopitelně snažím hledat způsoby, jak této složitosti čelit, ale součástí těchto mých úvah určitě není teze, že postavení architektury je horší než v minulosti. Možná všechny ty problémy, složitosti a komplikace zkrátka k podstatě architektury patří. Právě čtu knihu *The Image of the Architect* od Saint Andrewa, která

mapuje historii role a pozice architekta v různých historických obdobích, všímá si přitom hlavně těch širších společenských souvislostí a kontextů. Na mne to působí tak, že v zájmu vzniku kvalitní stavby musel architekt vždy vládnout značnými osobními schopnostmi a také velkým souhrnem či komplexem znalostí, aby vůbec dokázal operovat ve všech složitých strukturách, které s architekturou nějakým, často velmi podstatným, způsobem souvisejí. Tady mám na mysli třeba také ekonomiku či politiku. Samozřejmě – osoby, kostýmy a kulisy se měnily. Jednou bylo nutné přesvědčit panovníka, jindy zase voliče nebo třeba samosprávu, ale princip zůstává stále stejný. Architekt musí svou práci neustále obhajovat a připravovat si půdu pro její realizaci, musí svým projektům pomáhat ze všech stran. A je dobré a nutné – když se pro tuto profesi rozhodnete – si to uvědomovat. Je to daň za to, že můžete významným a rovněž relativně velmi trvalým způsobem ovlivnit život společnosti. To je přece něco naprosto úžasného – ale hodně se za to platí.

Takže když to shrneme znovu...

...práce architekta je dnes co do objemu a komplikovanosti stejně náročná jako v minulosti, jen se proměňuje charakter jejich jednotlivých položek.

Velmi oblíbené je u nás takové to „ach, to jinde!“ – míní se tím naše špatné poměry v porovnání s jinými zeměmi. Nakonec vy sama trochu cítíte, že v jiných zemích má architektura lepší pozice a prestiž než u nás.

Podívejte, když dáme do jedné kupy vyspělé země a koneckonců i část těch rozvojových, tam totiž také najdete zajímavé projekty, určitě budeme v té lepší polovině. Ale pravda, nebudeme v takovém porovnání asi

na špici. Ono je to mimo jiné hodně závislé také na ekonomické kondici té které země, to si nemůžeme nepřiznat, i když bychom třeba chtěli. Větší materiální bohatství a současně také vyšší vzdělanost a kultivovanost se odráží na ochotě vkládat do nadstavby – a tou architektura ve vnímání společnosti bohužel stále je – více energie i prostředků. Společnost, která nemusí řešit základní existenční problémy, věnuje větší pozornost významu, ideovému obsahu a kvalitě prostředí okolo nás. Mně je třeba líto, že se u nás dnes staví tak žalostně málo veřejných budov jako divadel, muzeí, koncertních sálů či knihoven, anebo třeba sociálního bydlení financovaného státem – protože právě takové stavby jsou odrazem společenského étosu, ten v tunelu Blanka stěží najdete. V tomto ohledu můžeme některým zemím, řekněme Rakousku či Švýcarsku, určitě závidět. Ale současně si myslím, že bychom i v české architektuře našli oblasti, kde na té špici jsme.

???

Víte, já to možná teď nedokážu přesně naformulovat a specifikovat, ale u nás vzniká docela hodně sice malých, ale krásných a do detailu promyšlených věcí. Troufám si říct: věci někdy až s jakýmsi duchovním obsahem. Já tak úplně přesně nevím, co je v pozadí, jestli jsou to jinak nastavené hodnoty některých zdejších architektů, nebo naopak nutnost z nedostatku jiných jaksi závaznějších příležitostí, ale myslím, že v tom jsme celkem dobří. Ale mluvím o kvalitě, z hlediska kvantity by nás jiní i na tomto poli předběhli, v už zmíněném Švýcarsku je takových projektů řádově více. Ale třeba američtí architekti – to je moje osobní zkušenost – nám právě možnost věnovat se takovým jemným detailům duchovního rázu hodně záviděli. Tam se staví ve velkém a na takové záležitosti jim nějak nezbývá čas. Všechno je relativní.

Vidím, že je to nejen relativní, ale i složité. Který architekt si v těchto podmínkách a souvislostech, které už několik stránek popisujeme, může říci, že je úspěšný?

Těžké je spíš definovat, co vlastně je profesní úspěch. Jak a čím ho chcete měřit? Můžeme to posunout do ryze ekonomické polohy, nebo třeba do roviny společenské prestiže, což zase ani nemusí být nutně spojeno s počtem a kvalitou realizovaných staveb, či s vašimi příjmy. A pak je tady čistě osobní pohled – tedy, že úspěšným se cítím být já sám, považuji za úspěšný svůj životní, respektive profesní projekt. Ale to se zase nemusí tak zcela překrývat s hodnocením společenským či ekonomickým. Musím se přiznat, že mám vlastně trochu problém i s použitím slova úspěch v názvu této knihy. Já bych asi neříkala úspěch, spíš naplnění.

Co se definice pracovního úspěchu týká, je to jednoduché. Nevedeme akademickou debatu, mluvíme o vás, tak dejme přednost tomu, čemu dáváte přednost vy sama.

Pro mne je to jednoznačně ta rovina osobní, sféra mého vlastního pocitu úspěchu, respektive naplnění. Nicméně je dobré, když člověk vnímá i ten pohled vnější. Vnější úspěšnost je pro mne důležitá tam, kde může přinést nové příležitosti k zajímavé a smysluplné práci.

A váš pocit dnes?

Je dobrý. Ale úplně upřímně – měla jsem také trochu štěstí. Vždy jsem se mohla rozhodovat poměrně svobodně o tom, co budu dělat. Většinou se mi dařilo alespoň část své práce dělat s potěšením a s vědomím ještě nějakého jiného smyslu než pouhého zajištění materiální existence. To se bohužel nepoštěstí a nepodaří každému.

Pro úplnost – materiální ocenění práce pro vás je či není součástí pracovního úspěchu?

Podívejte se, lhala bych, kdybych řekla, že mi na něm vůbec nezáleží. Ale každý máme nějakou představu o materiálním standardu života, svého a své rodiny, který považujeme za optimální. Ta je pochopitelně různá, to je nakonec velmi privátní záležitost. A ve chvíli, kdy se nám tohoto standardu daří dosahovat, nemusíme už nutně chtít víc. Potom můžeme raději alespoň částečně věnovat svůj čas tomu, co považujeme za smysluplné. A pokud se vám daří tento standard udržet skrze práci, která vás zároveň baví a těší, jste šťastný člověk. A já měla štěstí, že se mi to doposavad podařilo. No a velmi podstatné pro mne také je, mluvíme-li o mé práci, aby ty věci, kterých dnes dělám opravdu docela hodně, byly konzistentní. Aby to nebylo skákání zleva doprava, ale aby ve svém součtu směřovaly k nějakému širšímu jednotnému cíli. Já jsem spokojená tehdy, když věci kolem mne ladí, doplňují se a zapadají do sebe v duchu společného smyslu. Já dnes ten pocit docela mám, ale jak jsem už říkala, je to také proto, že jsem dostala příležitost, a to určitě není samozřejmé. Jinak řečeno: ano, něco se mi asi povedlo, to je moje zásluha, ale jsem velmi vděčná za ty šance, které mi život přihrál do cesty.

Nu, říká se, že osud a štěstí přeje připraveným!

Já bych řekla, že hodně záleží také na volbě cesty. Často stojíte na jakési pomyslné křižovatce a musíte se rozhodovat, kudy se vydáte dál. Někdy vás život postaví před šanci či projekt zdánlivě ekonomicky či společensky přínosnější, pracovní perspektivnější, prostě s celkově větším potenciálem, než některý projekt jiný, na první pohled neatraktivní. Ale ono to může jenom tak vypadat. A správná může být právě ta cestička drobnější, jemnější a z hlediska pragmatického uvažování vlastně

málo zajímavá, protože je méně výnosná či málo prestižní. Po letech se ale otočíte a zjistíte, že právě tato pěšinka vedla k cíli. Nebo byla takovým malým drobným bodem či iniciačním okamžikem, který vás vedl k něčemu dalšímu pro vás významnému, k nějaké jiné příležitosti. Takové zdánlivé okliky či zdržení, která až později dostávají smysl, mohou pro váš profesní život být i fatální.

Pro leckoho a zvláště pro mladého člověka je ovšem problémem jejich správná identifikace.

Klíčem je mít stále na paměti, co je skutečně vaším vnitřním cílem. Musíte mít definován vlastní hodnotový systém. Čím dříve a čím lépe formulovaný bude, tím snadněji budete klíčovat ty situace, o nichž teď mluvíme. Ale nejde jenom o rozum, o racionální rozhodnutí, ve hře je pokaždé určitě i nějaká intuice. Zkrátka musíte cítit, že děláte něco, co má pro vás osobně smysl. Ale napadá mne ještě jedna věc k tomu, o čem jsme mluvili před chvílí, o těch křížovatkách.

A to?

Mám pocit, že dosti významným předpokladem dosažení cíle je trochu paradoxně také umění odmítat. Neskákat po všem – nemusíte být všude a u všeho, dělat všechno a pracovat pro každého. Ovšem – asi mne takové myšlenky napadají až dnes, kdy jsem už trochu starší. A kdy také už vím, že mám za sebou nějakou práci, že mám nějaké kvality a zkušenosti, byť to možná zní trochu neskromně. V povaze povolání architekta je – bohužel – permanentně zakódována otázka: chcete mě? Máte pocit, že vy jste ten, kdo musí druhé neustále přesvědčovat, aby chtěli vaši práci. Já tu potřebu už teď ale nemám. Těšilo by mne pracovat jenom pro toho, kdo o mou práci opravdu stojí, dokáže ji ocenit, a kdo mi skutečně důvěřuje – to hlavně. Z takové konstelace také větši-

nou vzniká nejlepší výsledek, potom ze sebe vydáte nejvíc. Určitě je to hodně i věkem. V tom mém tušíte, že toho tady už neuděláte nekonečně mnoho, a že s časem i energií musíte dobře hospodařit, také kvůli sobě.

Vida – měli jsme mluvit o vás, ale tak trochu jsme čtenářům načrtli, jak se mají dobrat svého profesního štěstí!

Vždyť jsem vám říkala, že architekti mívají syndrom učitele.